

Rapport kränkande behandling, trakasserier och sexuella trakasserier läsår 18/19

Bakgrund

Barn- och skolnämndens samtliga verksamheter ska aktivt arbeta med att påverka och stimulera barn och elever att omfatta vårt samhälles gemensamma värderingar och låta dem komma till uttryck i praktisk handling enligt varje skolforms läroplan. En viktig uppgift för såväl förskolan som grund- och grundsärskolan är därmed att, i det dagliga arbetet med normer och värden, förmedla och förankra respekt för demokratiska värderingar och människovärdets okränkbarhet. Förskolan och skolan ska arbeta aktivt och främjande för likabehandling och förebyggande för att motverka kränkande behandling, trakasserier och sexuella trakasserier. Det främjande arbetet tar avstamp i varje förskole- och skolenhets aktiva arbete och planer mot kränkande behandling, diskriminering och trakasserier.

Förskolans och skolans demokratiska uppdrag handlar om att värna barns och elevers rättigheter, ge kunskaper om demokratins förutsättningar, innehåll och form samt bedriva undervisning genom demokratiska arbetsformer. Barns och elevers rättigheter i skolan utgår från samma grundläggande demokratiska värderingar som samhället i övrigt vilar på. Barn och elever ska känna sig trygga, respekterade och få vara som de vill vara. De ska kunna påverka sin egen situation genom delaktighet och inflytande och samtidigt utveckla förmågor för att aktivt kunna verka i demokratin.

Kränkande behandling, trakasserier och sexuella trakasserier får inte ske inom barn- och skolnämndens verksamheter. När en enhet fått kännedom om att ett barn eller en elev upplevt sig utsatt för kränkande behandling, trakasserier och sexuella trakasserier ska detta skyndsamt anmälas av personal till rektor som i sin tur skyndsamt ska anmäla vidare till huvudmannen. Därefter ska rektor på delegation från barn- och skolnämnden tillse att det skyndsamt genomförs en utredning av händelsen. Om utredningen visar att kränkande behandling, trakasserier och/eller sexuella trakasserier har förekommit ska rektor tillse att åtgärder vidtas för att förhindra att det sker igen.

I denna rapport redovisas resultat av barn- och skolförvaltningens uppföljning av anmälningar till huvudmannen med tillhörande återrapportering för läsåret 18/19 samt antal tillsynsärenden inom området för perioden. För att kunna utläsa mer av resultaten och kunna se mönster har analysfrågor utarbetats till samtliga

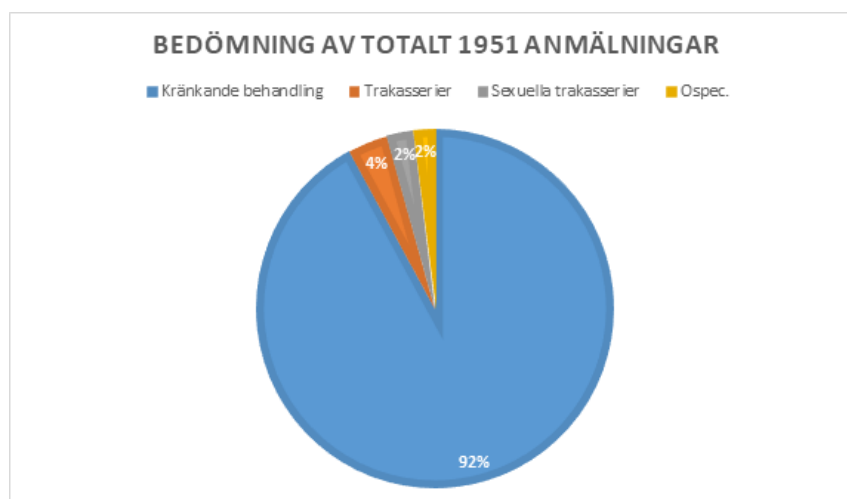
utbildningsområden. Underlag kopplat till frågeställningarna har lämnats från respektive utbildningsområde i förskolan och dialogsamtal utifrån frågeställningarna har förts med utbildningschefer för grund- och grundsärskolan. Vidare har alla anmälda ärenden under vårterminen 2019 rörande trakasserier utifrån diskrimineringsgrunderna, samt sexuella trakasserier särskilt följts upp och analyserats.

Rapporten inleds med ett avsnitt om resultat och analys, därefter följer ett avsnitt om vårdnadshavarnas bild av enheternas arbete, handläggningstid och diarieföring av ärenden inom området, tillsynsärenden samt identifierade utvecklingsområden.

Resultat och analys

Övergripande sammanställning över inkomna anmälningar till huvudman avseende kränkande behandling, trakasserier och sexuella trakasserier läsår 18/19 ger följande bild:

- Inom förskola 28 st. anmälningar varav 23 bedömdes vara kränkande behandling, trakasserier eller sexuella trakasserier (82%).
- Inom grundskola 1904 st. anmälningar varav 1755 bedömdes vara kränkande behandling, trakasserier eller sexuella trakasserier (92%)
- Inom grundsärskola 19 st. anmälningar varav 18 bedömdes vara kränkande behandling, trakasserier eller sexuella trakasserier (95%).
- Totalt, inom samtliga skolformer, rör det sig om 1951 anmälningar varav 1796 bedömdes vara kränkningar, trakasserier eller sexuella trakasserier (92%).

Att kränka eller trakassera förutsätter avsiktligt agerande och därmed viss medvetenhet och mognad. Detta medför att det i flertalet fall inte går att bedöma händelser som sker mellan yngre barn, företrädesvis i förskolan och i förskoleklass, som kränkande behandling, trakasserier eller sexuella trakasserier.

Mönster avseende kränkande behandling, trakasserier och sexuella trakasserier

Barn- och skolförvaltningen kan urskilja olika mönster i anmälningar till huvudman, med tillhörande utredningar och beslut. Utöver specifika mönster för respektive skolform, kan generella mönster urskiljas och som kan omfatta ett par, flera eller samtliga skolformer och verksamheter.

Generella mönster

Förskolor och skolor arbetar för att systematiskt kartlägga och föra en dialog med barn, elever, vårdnadshavare och personal om exempelvis vad det innebär att vara en bra kompis, otrygga platser, för att därmed kunna anpassa undervisning, fysiska aspekter av lärmiljöerna samt hur arbetet organiseras.

Lärare som är bra på att skapa och upprätthålla goda relationer med barn och elever, har en gynnsam bas att arbeta utifrån då konfliktsituationer uppstår mellan elever. I de barn-/elevgrupper som undervisas av lärare med god förmåga att skapa relationer som gynnar trygghet och kunskapsutveckling, tenderar det också att ske färre händelser som skulle kunna bedömas utgöra kränkande behandling.

Grundskolan tenderar ha en vidare bedömning av vad som utgör en kränkning i jämförelse med exempelvis tillsynsmyndigheter. Vid genomgång av anmälan med tillhörande utredning fastlås i nästan samtliga fall att kränkande behandling ägt rum. Detta trots att det i flera utredningar finns redogörelser som bekräftar motsatsen. Sannolikt är antalet konstaterade ärenden av kränkande behandling, diskriminering och trakasserier betydligt lägre jämfört med de resultat som redovisas i föreliggande rapport. Övriga skolformer i Lunds kommun har så få ärenden att det inte går att redogöra för mönster i deras bedömningar, men sannolikt skulle de överensstämma med grundskolans.

Ett välfungerande elevhälsoarbete medför att det inträffar färre kränkningar mellan elever. Ett elevhälsoarbete med huvudsakligt fokus på det förebyggande och hälsofrämjande arbetet i samverkan med undervisande lärare, är fortfarande i sin linda i Lunds kommun.

Förskola

Ett tydligt mönster är att det är väldigt få ärenden om kränkande behandling i förskolan. En förklaring är det som inledningsvis

beskrivits avseende avsiktligt beteende. En annan förklaring är att förskolan är väl förankrad i det förebyggande, främjande och aktiva arbetet med att förebygga trakasserier och kränkande behandling, på motsvarande sätt som övriga skolformer, men ännu inte arbetat lika systematiskt med de juridiska delarna av arbetet som behöver ske vid förekommande fall.

Mot bakgrund av att det är så få ärenden inom förskolan (28 st. anmälningar) går det inte att fastställa mönster gällande vid vilka platser eller situationer kränkningar, trakasserier eller sexuella trakasserier främst förekommer, vilken typ av kränkningar som är mest förekommande eller tenderar öka.

Grundskola

Barn- och skolförvaltningen kan urskilja ett mönster kopplat till elevernas ålder. Bland yngre elever är verbala och fysiska kränkningar främst förekommande. Bakgrunden till det är att yngre barn generellt sett ännu inte utvecklat tillräckligt brett register av strategier för att hantera och lösa olika situationer som uppstår. De är under en pågående lärandeprocess.

Det finns få ärenden om kränkande behandling, trakasserier och sexuella trakasserier i förskoleklass och fritidshem. När det gäller förskoleklass är en förklaring att bemanningen generellt sett är betydligt högre. Hög vuxennärvaro innebär goda förutsättningar för stöd i det sociala samspelet, i regeltolkningar inom lek, vilket bidrar till att antalet anmälda ärenden är lågt.

Bakgrunden till få anmälda ärenden inom fritidshem beror framför allt på att barnen ges större inflytande att själv bestämma vad de ska göra, var de ska göra det och med vem/vilka, inom ramen för undervisningen i fritidshemmet. Elever vill lyckas och generellt sett vara i sammanhang där de gör det. En annan anledning till få anmälda ärenden bedöms vara att fritidshemmen, generellt sett, ännu inte arbetat lika systematiskt med de juridiska delarna av arbetet som behöver ske vid förekommande fall.

Bland äldre elever är verbala kränkningar mest förekommande och kränkningar som sker genom sociala medier tenderar öka något bland äldre elever. Kränkande behandling inom ramen för sociala medier handlar om olika former av exkludering, att kommentera utseende, vad man gillar eller inte gillar.

I enstaka fall går det att urskilja att anmälningar avser en och samma elev vid olika skolor och i flera av dessa avser det elever som har neuropsykiatriska funktionsvariationer, bristande impulskontroll eller komplexa hemförhållanden som påverkar elevens skolsituation. Dessa elever kan i högre grad uppleva sig utsatta och upplevas utsätta andra elever för kränkningar. Det som omgivningen uppfattar som kränkande kan vara sådant agerande som en elev med

neuropsykiatriska funktionsvariationer inte kan kontrollera. Mot bakgrund av det är det inte självklart att det kan bedömas vara en kränkning, då funktionsnedsättningen kan innebära en begränsad förmåga att förutse konsekvenser och leva sig in i motpartens upplevelse av det inträffade.

När eleverna kommer tillbaka till skolan efter lov och helg tenderar det ske fler kränkningar. Vad bakgrunden till det är har inte klarlagts fullt ut, men eleverna tycks behöva stöd i att "hitta tillbaka till varandra". Med ökad vuxennärvaro i början av veckan har skolenheter erfarit att antalet incidenter mellan elever som skulle bedömas som kränkningar minskat betydligt.

Grundsärskola

Inom grundsärskolan finns få ärenden avseende kränkande behandling, trakasserier och sexuella trakasserier. Bakgrunden till det är delvis en hög vuxennärvaro, men också att grundsärskolan generellt sett ännu inte arbetat lika systematiskt med de juridiska delarna av arbetet som behöver ske vid förekommande fall. Grundsärskolan utreder generellt sett händelsen först och gör därefter en bedömning om det inträffade ska anmälas till huvudmannen. Det finns med andra ord behov av att fortsätta implementeringsarbetet med den formella rutinen att anmäla och utreda kränkande behandling, trakasserier och sexuella trakasserier.

Vårdnadshavarnas bild av enheternas arbete

Vårdnadshavarna bedöms generellt sett vara nöjda med enheternas förebyggande och aktiva arbete för att förhindra att kränkande behandling, trakasserier och sexuella trakasserier uppstår, oberoende av skolform och verksamhet. Det är något som främst följs upp i dialog med vårdnadshavare, vid exempelvis föräldramöten, men det bekräftas även utifrån att antalet inkomna klagomål till huvudman är få.

Vårdnadshavare är positiva till att förskolan eller skolan agerar och tar de kontakter som behövs för att utreda det som inträffat och vidta eventuella åtgärder.

Det finns vårdnadshavare som inte är nöjda med förskolans eller skolans arbete och i flera fall bedöms det bero på att vårdnadshavaren inte upplever sig ha fått tillräcklig information för att förstå enhetens arbete generellt eller vid förekommande fall. Rektorererna är generellt sett medvetna om betydelsen av en personlig kontakt via telefonsamtal eller möten istället för att skicka mail. Rektorererna upplever att perspektiven vidgas vid samtal och förutsättningarna för att båda parter upplever sig lyssnade på ökar.

Handläggning

Barn- och skolförvaltningens rutinbeskrivning för hur ärenden om kränkande behandling, trakasserier och sexuella trakasserier ska hanteras anger att anmälan till rektor ska ske senast dagens efter att personal har fått kännedom om att ett barn eller en elev har upplevt sig utsatt. Rektor ska i sin tur anmäla vidare till huvudmannen senast två dagar efter att hen fått kännedom om att ett barn eller en elev kan ha utsatts. Rektor ska tillse att en utredning skyndsamt genomförs där rutinen rekommenderar att den färdigställs inom fem arbetsdagar. Rekommendationerna bygger på hur Skolinspektionen bedömer skyndsamhetskravet utifrån skollagens lydelse.

Inom förskola och skola tar rektorer och medarbetare ärenden om kränkande behandling, trakasserier och sexuella trakasserier på stort allvar. Flertalet händelser går skyndsamt att handlägga och är oftast klara inom en arbetsvecka. Flera ärenden blir klara samma dag som händelsen inträffar. Vid mer komplexa händelser, där exempelvis flera personer är inblandade, kan det dröja mellan 1-2 veckor innan alla samtal kunnat hållas, samt bedömning av dessa kunnat göras för att kunna fatta beslut om eventuella åtgärder.

Uppföljningsarbetet, dvs observationer eller återkommande samtal med berörda i syfte att säkerställa att kränkande behandling, trakasserier eller sexuella trakasserier upphört, kan däremot ta längre tid. Inom framför allt förskolan sker uppföljningssamtal eller uppföljningsmöte med vårdnadshavare för att stämma av att åtgärderna som vidtagits gett avsedd effekt.

Diarieföring

Ett stickprov genomfördes av 50 diarieförda ärenden för att undersöka systematik och följsamhet i förhållande till förvaltningsgemensam rutin för arbetet vid misstanke om kränkande behandling, trakasserier och sexuella trakasserier som även omfattar rutin för handläggning vid anmälan, utredning och eventuell uppföljning. Samtliga ärenden var diarieförda under vårterminen 2019. Det kan konstateras att det för samtliga ärenden finns en ifylld anmälan med en kort summerande beskrivning av den händelse som ägt rum. Som del av anmälan ska vidare anges om det potentiellt rör sig om kränkande behandling, trakasserier eller sexuella trakasserier. Denna initiala bedömning kan dock i flera fall inte tydligt kopplas till den händelsebeskrivning som görs. Det beskrivna händelseförloppet klargör med andra ord inte alltid på ett tydligt sätt varför det rör sig om kränkande behandling, trakasserier eller sexuella trakasserier.

I de flesta fall finns genomförd utredning diarieförd. I denna återkommer en mer detaljerad beskrivning av händelseförloppet, ofta också med medföljande tjänsteanteckningar från samtal med berörda individer. Utredningen syftar till att klargöra huruvida

kränkande behandling, trakasserier eller sexuella trakasserier ägt rum och om så är fallet ange de vidare åtgärder som ska sättas in, samt när uppföljning ska göras och hur. I några fall konstateras att kränkande behandling inte ägt rum som följd av de utredande samtal som förts med berörda elever, och ärendet avslutas.

I de fall där kränkande behandling konstaterats i utredningen anges i varierad omfattning de åtgärder som ska genomföras. Vanligen anges olika former av direkta åtgärder, såsom samtal med inblandade individer (enskilt och i grupp), ökad vuxennärvaro av riskområden, erbjudande om kuratorsamtal och direkt informationsspridning till berörda elevgrupper om olämpligt beteende. Gällande förebyggande åtgärder tydliggörs dessa i mindre omfattning, något som delvis kan relatera till den typ av ärenden som här undersökts, men även till att detta generellt sett utgör del av enhetens systematiska kvalitetsarbete och följs upp inom ramen för det.

Vid genomgång kan konstateras att implementering av rutiner för anmälan och diarieföring behöver stärkas, och detta i två avseenden. För det första avseende kategorisering av händelseförloppet och klassificering av ärendet. Det förekommer flera ärenden vari händelsen förstås som någon form av trakasserier (exempelvis pga. etnicitet eller annan diskrimineringsgrund), men likväl benämns som kränkande behandling. Exempel finns även på det omvända, att händelser förstås som någon form av trakasserier, men av redogörelsen för händelsen går det inte att utläsa hur denna slutsats kan dras. För det andra behöver rutiner för anmälan stärkas avseende systematik i vad som ska diarieföras kopplat till ett ärende. I flera fall finns enbart en anmälan, men ingen utredning. I många fall där utredning genomförts och kränkande behandling, trakasserier eller sexuella trakasserier konstaterats saknas uppgifter om genomförd uppföljning och huruvida ärendet är förstått som avslutat. Det är noterbart att de flesta ärenden fortsatt är "öppna" istället för stänga och avslutade i diarieföringssystemet. Detta försvårar huvudmannens möjlighet att få en överblick och kunna följa upp om enhetens arbete med att säkerställa att kränkande behandling, trakasserier eller sexuella trakasserier verkligen ger avsedd effekt och upphör. Oavslutade ärenden innebär formellt sett pågående handläggning, dvs ärendet skulle kunna tolkas som inte avslutat med anledning av att kränkande behandling, trakasserier eller sexuella trakasserier inte upphört.

Det bör dock påtalas att det finns flera fall där diarieföring genomförts mycket väl, med såväl anmälan, utredning som tjänsteanteckningar (uppföljning) diariefört. Även i de fall där diarieföringen inte varit fullständig framgår i de flesta fall att berörd skola vidtagit åtgärder och planerar uppföljning.

Ärenden som rör personal -barn/elev

Av 1951 anmälningar till huvudman om upplevd kränkande behandling, trakasserier eller sexuella trakasserier utgjorde 95 av dessa personal/barn eller personal/elev. Av 95 anmälningar har sex av dessa ansetts vara av så pass allvarlig karaktär att HR-avdelningen fått kopplas in för stöd till rektorer i verksamheterna utifrån att utreda eventuella arbetsrättsliga åtgärder.

Under läsåret 18/19 initierades inget ärende rörande Lärarnas ansvarsnämnd utifrån lärares olämplighet.

I förskolans underlag kopplat till verksamheternas arbete att motverka kränkande behandling, trakasserier och sexuella trakasserier, framgår att om någon händelse skett där ett barn kan ha blivit utsatt av personal, är det i situationer där personal upplever sig stressad eller triggad och då inte har förmågan att använda lågaffektivt bemötande eller dyl. I förskolan är det viktigt att arbeta med en öppen dialog i arbetslaget och att vara varandras kritiska kollegor.

I grundskolan utgör de flesta anmälningar till huvudmannen rörande personal/elev inte kränkande behandling i skollagens mening. I dialogsamtal med grund- och grundsärskolans utbildningschefer har det framkommit att bilden är att lärares befogenheter i förhållande till 5 kap i skollagen om disciplinära åtgärder kan medföra att en elev kan uppleva sig utsatt i situationer som rör en tillrättavisning eller en eventuell utvisning. Vidare har det framkommit att det förekommer att lärare behöver gå emellan två eller flera elever för att förhindra att kränkande behandling sker och att elever då kan uppleva en utsatthet.

Huvudmannen kan aldrig ta ifrån en elev hans upplevelse av utsatthet, men händelser som de beskrivna kan inte anses utgöra kränkande behandling i skollagens mening. I de fall där en utredning visat att ett barn eller en elev blivit utsatt för kränkande behandling, trakasserier eller sexuella trakasserier av personal inom verksamheten förs det alltid en dialog med HR-avdelningen för vidare hantering av dessa.

Tillsynsärenden

Under läsåret 18/19 inkom och handlades tio anmälningsärenden från Skolinspektionen/Barn- och elevombudet rörande kränkande behandling. Nio fall rörde grundskolan och ett fall grundsärskolan. I fem av ärendena förelades huvudmannen att vidta åtgärder för att tillse att enheterna levde upp till lagstiftningens krav om att anmäla, utreda och åtgärda/motverka kränkande behandling. I fyra av ärendena ansågs huvudmannen ha levt upp till lagstiftningens krav

enligt 6 kap. 10 § skollagen. I ett ärende inväntar huvudmannen fortfarande Skolinspektionens beslut.

De anmälningsärenden som inkommit och handlagts visar att det fortfarande finns behov av att rektor ser till att den förvaltningsövergripande rutinen är väl känd hos varje medarbetare inom samtliga verksamhetsområden. Den vanligaste typen av föreläggande rör att personal inte har anmält till rektor och rektor i sin tur inte anmält till huvudmannen att en elev upplevt sig utsatt för kränkande behandling. I de allra flesta fall har skolan ändå hanterat ärendet genom samtal med berörda och vidtagna åtgärder.

I ärenden som anmäls till tillsynsmyndighet är bilden att vårdnadshavare i flera fall inte anser sig ha fått gehör eller tillräckligt tydlig information från verksamheten. Detta trots att verksamheterna i de flesta fall vidtagit tillräckliga åtgärder för att motverka och förhindra kränkande behandling. Analysen av det är att det i flera fall brister vad gäller information och återkoppling tillbaka till vårdnadshavare om skolans arbete i varje enskilt ärende. Detta område är fortfarande ett utvecklingsområde för barn- och skolnämndens verksamheter.

Får varje rektor igång samverkan med vårdnadshavare i kartlägningsarbete, i förankringsarbete av enhetens plan mot kränkande behandling samt säkerställa rutin för information och återkoppling av enhetens arbete/åtgärder vid förekommande fall, så kan det åtgärda den upplevda brist på information som vårdnadshavare i dessa fall upplever.

Arbetet framåt med identifierade utvecklingsområden

Det finns ett antal utvecklingsområden i arbetet mot kränkande behandling, trakasserier och sexuella trakasserier. Som tidigare nämnts bör rutinerna avseende anmälan till huvudman fortsatt implementeras, delvis genom vidare information om *hur* och *vad* som ska diarieföras i ett ärende (anmälan, utredning och eventuell uppföljning), men också hur ett ärende ska klassificeras och småningom avslutas.

En referensgrupp bestående av rektorer från förskolan och grund- och grundsärskolan kommer att, tillsammans med medarbetare inom kvalitet- och myndighetsavdelningen, under hösten att påbörja arbetet med att implementera ett nytt ärendehanteringssystem för hantering av anmälningar avseende kränkande behandling, trakasserier och sexuella trakasserier. Den 2 oktober 2019 ges referensgruppen möjlighet att prova de olika system som motsvarar barn och skolförvaltningens kravställen i syfte att säkerställa verksamhetsanpassning och användarvänlighet. Systemet syftar i korthet till att ge rektor en bättre överblick över hantering av pågående ärenden samt till att säkerställa att samtliga uppgifter

lämnas i samtliga ärenden och att dessa sedan kan aggregeras upp för att, på såväl enhets- som huvudmannanivå, kunna följa upp och analysera olika resultat för ändamålsenliga prioriteringar av insatser. Efter demonstration och test av system i oktober kommer direktupphandling att genomföras av det system som bäst svarar mot uppställda krav.

Samtidigt är det centralt att förskolor och skolor går till botten med uppkomna situationer. De behöver därför vara bra på att kartlägga vad som hänt på djupet vilket fordrar samtal med berörda barn, elever och i förekommande fall vårdnadshavare, utifrån frågor om vad som hänt. Utredningen syftar i stort till två saker: att förstå vad som hänt samt förhindra att det uppstår igen. I detta arbete behöver ett bättre stöd utvecklas, bland annat utifrån goda exempel i organisationen.

Vidare pågår ett utvecklingsarbete avseende digitalisering av förskole- och skolenheternas planer mot kränkande behandling, trakasserier och sexuella trakasserier, vilka ska framarbetas för varje läsår. Planerna tydliggör bland annat målsättningar för det förebyggande arbetet på förskolan eller skolan, utifrån genomförda kartläggningar och utredningar. I verksamhetssystemet Stratsys arbetas planer nu fram utifrån framtagna mall med anvisningsstöd. För att vidare underlätta arbetet kommer systemstödet att utvecklas ytterligare, så att beslutade insatser och åtgärder i framtagna planer löpande kan följas upp och hanteras i systemet under året. Denna del kommer att utvecklas under hösten tillsammans med en referensgrupp av rektorer.